

45. ԾՈՎՈՒ ԴԱՄԱՍ

Ժամանակը կիլնը թագավորը, ուր իրիք լաճ: Թագավորը աչքեր կը պըռվը:

Թագավոր կըսը. - Իրիք լաճուց ուր կանա իմ աչիչ տեղ բիրը, թըղ յա, ծի խանար տեղ է:

Ծուչ լաճ գընաց, կան իրը, իրիք օր վերա ընցավ, չըկարցավ կընտըներ, տարցավ, իրը:

Միչնիկ լաճ գընաց, վեց օր կան իրը, ան էլ չըկարցավ կընտըներ, տարցավ, իրը:

Պըզտիկ ախպեր՝ Միրզո, գընաց, տասերկու օր կան իրը, գիշիր իտու վերա, լուսըմ էրեվաց, գընաց, մոտխըսցավ լուսուն, կը խը, ատ լուս խավթու փան մը գետին լուս կը տա, ծիուց պայա էլավ, ատ փան առեց, էգար ուր գըլոխ:

Ձիուն լեզու իրը, էսաց. - Ատա փան թըղ, ատ փան քու գըլոխ շատ տը ցավցըցը:

Էսաց. - Չէ, նա գիշիր կենա իմ գըլխու վերա, ցերեկվան թարգ լուս տիլնը, հուր իմ ջան ուզը, տ'երթամ:

Ձին էսաց. - Տը փոշմանիս, աու գըտիս:

Ձին խեծավ, գընաց ան տեղաց ուրիշ կազեմ ընկավ տուս, թագավորը սարը փանջարեն տակ վե ընչ կը ընցնը, ատ փանը շանավիլք իտու թագավորը հողի մեջ:

Թագավոր էսաց՝ նա ի՞նչ լուս էր, մարթ հորողկից, էսաց. - Գընա՛, իրիշկը՝ ի՞նչ կը:

Գընաց, իրիշկից, կը տեսնը՝ մարթըմ ծին խեծիր, փանըմ գի գըլոխ, ատ փանից լուս կը տա:

Իրը, էսաց. - Մեկ մարթ մը ծիով ընցավ, փանըմ գի գըլոխ, ատ փանիցը ատ լուս:

Թագավոր էսաց. - Գացե՛ք, ատն մարթ բըռնե՛ք, բերե՛ք, մը-
հա ատ ի՞նչ փանը:

Գացին, բիրին մարթ, իրը էլ նա ծիու կամ պերսեն էխան, հանա ծին անկուն էթող, գընաց թագավորի մոտ:

Թագավոր, ատն Միրզո նըստան իրիք օր, ատ փան տըրին մանչ ուրինց, թամաշա արին, դորսեն քաղը միլաթ, ուղզիր, մալխո, սիցին. «Մի թագավոր փանըմ անպով նա իրիք օր նըստիր, թամաշա կանը, մի բանեն չիրիկը, ան մարթուն մընակ կը նայը, էլ մի խիտ չըզուցը: Պիրենք նա մարթ անցկում անենք, ուղը էր-թա կուրուսը, ալ չըգա արտնա թագավոր տառնա վար մի»:

Դորսեն ուղզիր, մալխոն կերթան թագավորին կըսին. - Անիկ խավքու մեկ փանը, ընցնեմ լուս կը տա, ան խավք կըպը բիրին քյի, օր տընիս քու հօդեն, գիշիրն էլ լուս տա, իլնը քանց ցերեկ:

Թագավոր էսաց. - Վո՞վ տ'երթա ան խավք բիրը:

Ուղզիր, մալխոն սիցին. - Նա փան վով բիրիր, ան էլ էն տ'եր-թա բիրը, ան գընա դուր կա:

Թագավոր ատ Միրզոն էսաց. - Քենե կուզիմ՝ նա փանը տեր խավք, յա՛ն բիրիր, յա՛ն քու վիզ կը գանիմ:

Դորսեն Միրզո ծին կիյնը ուր միտ, կըսը. - Ահա իրիք օր կա ծին անութը յը, ալ իս ինչըխ անիմ:

Գընաց, նըստավ ծիու մոտ, ծեռ խոու կամ իպը, ծին էլ կիրիշկը հինը, իրիք օր կա անութը յը, ռըկիր ը:

Միրզո խավքու տեղ չըզընա դո՞ւրն ը, չըզըտնա դո՞ւր կա, ան էլ էլանց, նըստավ ծիու մոտ, գինք էթալ վար ծիու ուղտքիրուն:

Զին էլ էլավ, խեղճ էկավ, լեզու իրը, էսաց. - Չե՞ քյի սիցը՝ փան մ'անը, ատ փանից շատ պալա տը քեշիս: Քու թագավոր ի՞նչ կուզը:

Էսաց. - Ան փանը տեր խավք կուզը:

Էսաց. - Գընա՛, քու թագավորին սա՞ քառսուն պեռ կուրիկ, էրկու պեռ ցուրին տա պառնալ, գա տանենք հանտե, ծի խեծնը, ցա՛նը ու գընա, ատ քառսուն պեռ կուրիկ ցա՛նը ու գընա, անցկում իլնը՝ հըն առտը մեջ էրկու կուրիկ իյնը: Ատ էրկու պեռ ցուրին, ան

փան ընչ ընկեր էր, դի՛ ան փանը տեղ, պերան բա՛ց, ան թեռը տակ փո՛ւրը, իսն էլ, տու էլ պաղկվինք ատ թեռան տակ, ըզմի չըխին, ան խավքն էլ խավքիրու թագավորն ը, արիվ տեպնը, ան խավքիր կը գան, կիրիշկին, կը խին, կը գան, կերթան խավքիրու թագավորին կըսին. «Էրկրը թագավոր գիաֆաթը տըվիր մի խավքիրու թագավորին, էլե՛ք էրթանք»:

Քանի՛մ խավք կա, գուրենց թագավոր կառնին խատ ուրենց, կը բիրին, կը դնին վար ատ ցուրնը պերնին, դորսեն ատա մեկէլ խավքիրուն տաստուր կը տա, ցըրվին ատ ցանուկ կողրկըտիր ուտին, ատ խավքն էլ դողա կանը թագավորին, կըտուցըմ կը գարկը, ատ մեկ կամ սաղ կը վիրուցը, կը կայնը գըլոխ կը պանց-րանցըցը, կենա թագավորին դողա կանը, Միրզո կը թալը, ոտքիր կը բըռնը, գյուր ծին՝ կը խեծնը, կը փախը:

Չուր ատ խավքիր կողրկըտիր կը քաղին, էլ չըն տեսնա գուրենց թագավոր, ալ չըն գըտնա դուրը տարած, Միրզո կուրախանա, ըզխավք կառնը, կը տանը թագավորը խամար, կերթա կը խասնը թագավորը սարեն, խընտալուց էլմէլ ծիու կամ չառնը տակ, անութը կը թըղնը հանտե, կը յա մատ թագավոր, խավք կը տընը հանտե, շատ կը խընդանա: Գիշիրն էլ կիլնը ինչըխ ցերեկ, ատա ուրգիր, մալխոն կըսին. «Ձանըմ, մենք հորողկիցինք ուրը էլ չըգեր, նա գընաց, իպը, ապա նա հուրդե՞ հորողկինք, օր յա ալ չըգա, սինք սերըպանտ խանըմըմ կա ֆըլան տեղ, անիկ խավքիրուն լեզուն կը խասկանա, ան գա ըստա, նա խավքու լեզուն տը խասկանա, կը թարկմանը, մարթ կը հիմանա, անու լեզուն շատ անուշ կիլնը»:

Թագավորին սիցին. - Թագավո՛ր ապրած կենաս, ան կընիկ գա, նա խավքու լեզուն թարկմանը, շատ աղեկ կիլնը, էլ կըսուր չըմընա:

Էսաց. - Ապա վո՞վ տը բիրը:

Սիցին. - Փառ վովը բիրիր, խավք վովը բիրիր, ան էլ ան տը կարը բիրը, քանց ան ա՛վիլ:

Թագավոր կըսը. - Միրզո՛, քյենե կուզիմ՝ էրթաս ան խանըմ բիրիս, թե չէ՝ քիւ վիզ տը գարկիմ:

Էլմէլ Միրզո կիլնը, ծին կիլնը ուր միտ, կըսը. - Ձին ռըկիր ը, ալ վով ըզի տը տանը հանտե:

Կիւնը, կերթա մա ծին, ծիուն յալվարմիշ կիւնը, ծին չըգ-
րուցը խիտ, ան էլ սըհաթըմ մըստավ, ծիուն լավա արավ, գանտ
խու, ան կերավ, ծին գրուցեց:

Ձին էսաց. - Ի՞նչ իլիր, Միրզո:

Էսաց. - Թագաձոր կուզը, կընիկըմ կա մա ֆըլան տեղ,
կասա՝ խաձքու լեզուն խասկըմա, թագաձորի խամար պատմը:

Ձին էլ էսաց. - Գընա՛, քու թագաձորին սա՝ չափըմ ցուրին,
մեկ աղ խառնը հիրար, աղա, ամը մեկ-էրկու կըլո՛ծ:

Միրզո գընաց, խու շինել, առից, իրը, ծին խեծավ, գընաց,
մոտխըսցավ ան խանըմու կազին:

Ձիուն լեզու իրը, էսաց. - Կատղած շու՛մ կա ճամբիսը վերա,
թու իսան չըկանա ընցընը, ան շուն կը գա, ատ մեկ կըլո՛ծ թա՛լ,
թըղ ուտը, չուր ատ ուտը, մենք կերթանք գյիտու՛մ կը մոտխըսնա,
ինչ կը տանա, կը գա, ան մեկէլ կըլո՛ծն էլ դու թըղ ուտը, անցկում
կը ծարավնա, կը խասնը վա՛ր ատա՛ անք գյիտուն, շուն ընչ ճուր
կը խըմը, կը խատնը: Մեկէլ ինչ կը խասնիս ատ գյիտուն, սա՛
օ՛խ, սա ինչ անուշ ճուր ը, իս լա՛զ չիւներ, անու՛մ տը խըմեր,
կերթաս, հանտե տարկախըմ կա, կը խասնիս տարկախը վերա,
անիկ սերըպանտ ը, չըգրուցիս, թարանջեն վե կիւնիս վե, անու
մազիր կը պըռնիս, կը քելիս, ինչ թարանջեն վե կը քելիս, անու
քըթեն իրիք պուտ արուն տը գա, ինչ արուն տը գա խան վե,
սերին տը պատլը: Ինչըխ կուզիս, անցկուն արա՛, դորսեն անու
սերին կը պատլը, քո խոր աչիչ տեղըմ էլ կի հականատ կութին
վե, կութին կառնիս, կը տընիս քու ծուց, կը բիրիս:

Ինչըխ ծին Միրզոն թարիֆ արավ, Միրզո անցկում արավ,
առեց, իրը թագաձորը մոտ, իրիք օր վերա ընցավ, խավք տորիս
կը գրուցը, կընիկ թարկամը, ինկած ուրենց քեֆը խիտ:

Ուրզիր, մալխոն սիցին. - Ապա ի՞նչըխ անինք, դո՛ւր կուր-
սըսցիք, հորոդկենք Ծովու համամ բիրը: Ան չըխտ չըկարը մըտնը
ծովու մեջ:

Թագաձորին սիցին. - Շա՛տ աղեկ ը, շատ անուշ բան ը,
համա բա՛մ կա պակաս:

Էսաց. - Ի՞նչ կա պակաս:

Սիցին. - Քու յալ ծիրացիր իս, քի կըպը Ծովու համամ, համ
ծի յը խեծնիս, համ քամկը վերա համամ ը, ինչ լողկանաս, տի՛լ-
նիս երսուն տարեկան:

Կըսը. - Ապա վո՞վ տը յա, բիրը:

Կըսին. - Վո՞վ խավք, կընիկ բիրիր, ան էլ ան տը յա, բիրը:

Կըսը. - Դե՛հ, Միրզո՛, քյենե կուգեմ՝ յաս, Ծովու համամ բըռ-
նիս, բիրիս, համ ծի յը, համ համամ ը, յան չէ՝ քու վիզ կը գարկեն:

Կըսը. - Հա՛յ, հո՛յ, իմ ծին էլմէլ մընացիր անուրը, ծին չիլնը,
իս չըմ կանա բիրը:

Գընաց մատ ծին, կը խը՝ կիրպեք առիր հիրար, անուրըթնե
ականջքիր շոռ առիր, մաղտեն արիր, կայնիր հանտե, ան էլ կան
պերնեն առեց, իպը տակ: Գընաց, փըշու՛մ խուտ իպը, իտը
հիրճիվ ծիուն, էլմէլ յալվարմիշ արավ:

Ձիուն լեզու իրը, էսաց. - Թըղ տու կան իմ բերնեն խաներ,
իս փըշու՛մ նա կըրլմըշքիր ուտեր, պաս էր, տու իմ կանըն էլ թը-
ղիր իմ պերան, գացիր, ընկար խա քու քեֆին, գընաց, ջա՛յնամ,
թըղ քու վիզ գարկեն:

Մարթըն էլ շատ յալվարմիշ կիլնը ծիուն, ծին կըսը. - Ի՞նչ
իլիր, ի՞նչ կուզը:

Կըսը. - Յա՛ն տերթաս Ծովու համամ բիրիս, յան քու վիզ տը
գարկեն:

Կըսը. - Հայտե՛, ուրը քու վիզ տը գարկեն, յանք, թը կան-
ցանք բիրինք, թա չըկարցանք, խընտրաց մեռնենք: Գընա՛, սա՛
քառսուն գոմշու կաշը օծուկ, քառսուն էլ քիսա պըր թե թախիս՝
տըզկըցըցին, բի՛, ա՛ռ վար ծիկ, սաղ ծածկիս, իմ լեշ տեղըմ չերե-
վա, ան ինչ Ծովու համամն ը, իմ մերն ը, տըսընմեկ քուրիրն էլ իմ
քուրիրն ին:

Կերթա կը բիրը, կը հազըր, կառնին, կերթան ծովու պերան,
ծին կըսը. - Ես կը կայնիմ ըստա, տու էլ նա քար շո՛ւռ տու, կան
կա նա քարը տակ, ատ կան խանիս, բըռնիս ձեռ, իրիք տիր գար-
կիս ծով, քելիս, Ծովու համամ՝ իմ մեր կը գա, ինչ կը գա, տու
կըտրի՛ճ կաց, ըզկան գա՛ր պերան, գըյի թա՛լ քամակ, տ՛ըսը քիկ.
«Իսա՛ն օղլի, ըզըյի տը խանիմ հիրճիվ արեգական, ըզըյի տը
վանիմ», տու սա՛. «Մըրա՛զը ծի, իս ծի կը տամ քու փուրու տակ»,
տըսը. «Ըզի վիրուց կը գարկիմ տակ, փարչա-փարչա կանիմ»,
սա՛. «Ես կիլնիմ վար քու քամկին, էլ չըս կանա ըզի գարկը տակ»:
Ձին կըսը. «Ըզըյի անցկում կը վաչկազցիմ, քյի կը գարկեն
քարեքար, փարչա-փարչա կանիմ», սա՛. «Իս ըզի վար քու
քամկին անցկում կը բըռնիմ, Աստըծով բան չիլնը»: Դորսեն ատ

ինչ ծովեն տ'իլնը տաւս, տըսնըմեկ ջըվանի անու խիտ տը գան, իմ քուրիրն ին, ինչ աչ իյնը ըզքյի, տը լարին իմ հիտիվ, իս տը փախիմ, տու էլ կահիմ կաց, ըզանունց մեր կահիմ բըռնը՝, թը գաժթիցիր, անունք ակ բան չըն կանա անը, թը չէ՝ զի էլ, ըզքյի էլ տ'ուտին:

Ձիմ անու շանք տալու թարգ անու կիրա կանը, Ծովու համամ կը խեծնը, կը գաժթը, դորսեն կը կանչը ան տըսնըմեկ ջըվանանց տիրուն, վագ կը գան, անունք ըզծին բըռնած թաղուքյիր, կալիք փըտըռտալ, լալելեն տալ բա՛մ չարած, մեր կը կանչը, կըսը. «Տա՛րց կացեք ծյի քըրոչ մոտեն, իս հաղթըվա, տաւ էլ էկե՛ք ռայը»:

Ձիանք ջուվանիքըն էլ կը գան, մա մեմեկ կը խընտանան, կիլնին տըսըվերկու ջըվանը մեկ Ծովու համամ:

Կառնին, կը գան, կը խասնին մա թագաժոր, Ծովու համամըն էլ կըսը. - Ա՛րը, թագաժոր ըզքյի տը սպանը, տաւ էլ ա՛րը՝ իս զիմ քանակ տանիմ համամ, լողկա՛ցը մեչ, տաւ կը ջըհեւանաս, թագաժոր ինչ տեսնը, տաւ կը ջըհեւանաս, անունքըն էլ կը գան, տը լողկանան, իսն էլ իմ քամկը վերա կանիմ մեկ-մեկ կազան, ինչ անունք կը մըտնին մեչ, կը ջոջացըցիմ, կը խեղտըվին:

Անցկուն կանը. անունք կը խեղտըվին: Կիլնը, ըզխավք, ըզկընիկ, ըզտեղ կառնը, ջուվանիք, Ծովու համամ կառնը, կը գաւոր խոր էրկիր:

Ջըհապ կերթա անու խոր, կըսին. - Քաւ լաճ՝ Միրզո, իրը, լուսու խաժքըմ կի խիտ, Սինամ փարի՛մ կի խիտ, Ծովու համամ տըսըվերկու ջըվանը կի խիտ, աչիչ տեղ կի խիտ:

Նայիսա գընաց ուր տեղ, խեր անու գըլոխ պագնեց, վար մեմեկը խընդացան, աչիչ ճուր էզար խոր աչիչ, փառ քըսից վերա, ծըրավ, խերըն էլ իրիշկից, ըզաւ խանըմ սերտ վերա ավրավ, ուզեց ըզլաճ կուրսըսցեր, ուրը ըզխանըմ առներ, Ծովու համամ էսաց. «Քաւ խեր կուզը՝ ըզքյի կուրսըսցը, ըզքաւ կընիկ առնը, քաւ խոր սա՛ կակո՛, տաւ խաժվուրցիր իս, պետքը՝ տաւ էլ լողկանաս մա մա Ծովու համամին, ջըհեւանաս»:

Ան էլ կը լողկանա, կը խեղտըվը:

Միրզոն էլ կանին թագաժոր, կը տընին թաղթ, յոթ օր, յոթ գիշիր խարսնիս արին, անունք խասան ուրենց մըրագին, տաւք էլ՝ ծեր մըրագին: